

"Sagt ord och kastad sten kan inte tas tillbaka"

Krönikor

Publicerad: 2019-11-19 11:31

KRÖNIKA – av Nils Funcke, journalist, författare, publicist och debattör i yttrandefrihetsfrågor

Sagt ord och kastad sten kan inte tas tillbaka. Även om den orden riktas mot varnas "träffar" de sitt mål och lever kvar som en tagg eftersom ett sagt ord är ett tänkt ord.

Orden har kraft. Kan bygga upp eller förgöra. Ordträtor och försök att ta heder och ära av andra ansågs länge vara en sak mellan de inblandade. Samhället skulle inte blanda sig i utan hänvisade de inblandade till att mötas vid en korsväg. Genom envig skulle tvisten lösas. Den som inte kom fick leva med skammen. Kom både den förtalade och den förtalande förväntades bara en gå därifrån.

Hednalagen är historia även om sättet att lösa oförrätter lever vidare i vissa miljöer.

Idag tillhandahåller samhället medel för att slita konflikter utan blodspillan när någon anser sig ha fått sin ära kränkt. Förtal och förolämpning utgör fridsbrott och domstolarna har att utifrån ett antal rekvisit att "lösa" tvisten. Huvudregeln är att samhället inte ska ta parti för den som ansett sig verbalt ha blivit rullad i tjära och fjädrar. Istället för korsvägen hänvisas de till att väcka enskilt åtal.

Det är inte ovanligt att åklagare och i synnerhet Justitiekanslern (JK) avvisar vädjanden från enskilda. I många fall med hänvisning till att dispyter bäst löses inom ramen för en allmän debatt och diskussion. Allmänt åtal för förtal och förolämpning är och bör förbli få och reserveras för verkligt allvarliga eller ömmande fall, till exempel vad gäller minderåriga och personer som i övrigt är oförmögna att föra sin talan.

En förtalsprocess enligt tryckfrihetsförordningen är enligt Mårten Schultz "riggad" för att medierna ska vinna. Även om ordet riggad leder associationerna till något lurigt är det en korrekt beskrivning. Den är övervägd och syftar till att säkerställa den fria åsiktsbildningen och endast indirekt att ge svenska medier för att utföra sitt uppdrag. Precis som i övriga processer ska domstolen hellre fria än fälla i förtalsmål. Den ska därtill mer se till syftet med ett yttrande mer än till ordvalet. Därtill har vi sedan 1815 ett förfarande med medverkan av "gemene man" i form av en jury när det gäller publiceringar som omfattas av yttrandefrihetsgrundlagarna. Juryinstitutet har historiskt varit till gagn för samhällets utveckling och yttrandefriheten.

Bestämmelserna om förtal reglerar bara förhållandet mellan enskilda. Trots åtskilliga utredningar och debatter sedan 1950-talet har lagstiftaren avstått från att straffbelägga "förtal" av juridiska personer, det som brukar betecknas som ekonomiskt förtal.

Ett argument som framförts av bland annat lagrådet är att kollektiva enheter antas vara mindre känsliga för kränkningar. De har som regel möjlighet och kraft att offentligt ta för sig. De kan komma till "korsvägen" och bemöta publicitet med egna informationsinsatser och kampanjer.

En möjlighet att väcka enskilt åtal för ekonomiskt förtal skulle generellt hämma en seriös nyhetsförmedling. Risken finns att den granskande journalistiken inte minst när det gäller stora och multinationella företag skulle bli försiktig och i värsta fall inte bli av alls. Även om man anser sig ha på fötterna inför en publicering kan en process, bland annat med tanke på att lagstiftaren tummat på regeln om oskuldspresumtionen, innebära att ett medie företag får stå sina egna rättegångskostnader.

På **Dagens Juridik** den 22 oktober konstaterar Mats Olin och Pamina Falck att "I Sverige kan jättelika medieföretag, utan risk för påföljd, ge sig på betydligt mindre företag genom att publicera lögnaktiga och skadliga uppgifter".

Man kan också vända på kuttingen och få företag möjlighet att processa sig ur en g

Bägge bilderna behöver med nödvändigh

Som paradexempel framhåller Olin och Fa

enligt Olin/Falck men kunde inte föra sin talan. Det är ett illa valt exempel som motsäger deras egen bild av Davids kamp mot Goliat. Fastighetsbolaget har väl tilltagna ekonomiska och kommunikativa resurser att ta tillvara sina intressen på annat sätt än genom en process. Till det kommer att DN valde att i publiceringen låta huvudägaren personifiera företaget och därmed dess agerande. Det gav huvudägaren möjlighet att väcka ett enskilt åtal för förtal även om uppgifterna i grunden gällde hans bolags affärer. Nu slutade det inte i en domstolsprövning utan i en luddig överenskommelse där DN inte bad om ursäkt för sin publicering utan beklagade hur uppgifterna tolkats.

Detta är ett exempel på hur bestämmelserna om förtal kan omfatta uttalanden där ett företags affärsmetoder eller påstått tvivelaktiga affärsrelationer har ifrågasatts. När det gäller verksamheter som bedrivs som enskild firma är det egentligen företagaren som person som blir utpekad även om hans eller hennes namn inte ens nämns. Var gränsen går för hur många som kan anses utsatta för förtal genom att en verksamhet beskrivs negativt måste prövas i varje enskilt fall. Men det behöver inte nödvändigtvis röra sig om ett enmansföretag utan också ägare och medarbetare i ett fåmansföretag skulle kunna anses förtalade.

Jag vet inte om de som förespråkar införandet av ekonomiskt förtal tänkt sig att avgränsa vilka som bör ges möjlighet att väcka åtal för förtal. Men skulle rätten omfatta alla juridiska personer kommer även staten, kommuner, landsting, fackföreningar och andra intresseorganisationer, statliga bolag, stiftelser och ekonomiska föreningar och inte bara de mindre företag som Olin/Falck sätter i fokus att kunna väcka åtal. Det skulle kunna leda till en formlig permafrost för den granskande journalistiken.

[Gratis nyhetsbrev om rättsfall och juridik från Dagens Juridik – klicka här](#)

DAGENS JURIDIK

red@dagensjuridik.se

